

Petar Puhmajer – Krasanka Majer Jurišić

Palača Benzoni – primjer stambene arhitekture 18. stoljeća u riječkom Starom gradu

Petar Puhmajer
Krasanka Majer Jurišić
Hrvatski restauratorski zavod
Ilica 44
HR - 10 000 Zagreb

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljen / Received: 15. 2. 2016.
Prihvaćen / Accepted: 23. 6. 2016.
UDK: 728.8(497.5Rijeka)“17“
72.035(497.5Rijeka)

This paper focuses on the construction history and renovations of the Benzoni Palace located in Grivica Square in the Old Town of Rijeka. The three-storey building was designed by architect Antonio de Verneda and erected during the second quarter of the 18th century as a family palace of Giovanni Antonio Benzoni, bishop of Senj (1693-1745). The palace was renovated in the late 18th century, at the time when it was owned by the bishop's nephew, Giulio Benzoni (1732-1798), who was a city councillor. He had the front façade redesigned in the late-baroque classicist style, by adding a monumental stone portal, two balconies, and rich window decoration made in wrought iron. The palace underwent further adaptations during the second half of the 19th century, when it was repurposed to serve as an orphanage, then as army barracks, and eventually as a rental apartment building. The 20th century saw several major interventions undertaken by its tenants, which to some extent degraded the palace's architecture. Based on the archival documentation, the authors present a proposal for the reconstruction of its original façade and the context of its design in the late 18th-century Rijeka.

Keywords: residential architecture, 18th century, baroque, neo-classicism, Rijeka, Benzoni Palace, construction history, Benzoni family, Giovanni Antonio Benzoni, Antonio de Verneda

Uvod

U gusto izgrađenom urbanom tkivu riječkog Starog grada smjestila se, na današnjoj adresi Grivica 6, na trgu ispred crkve Sv. Vida, velika kuća koja je nekad pripadala plemićkoj obitelji Benzoni. Kuća dosad nije bila predmetom detaljnijeg istraživanja premda se u više navrata ističe njezin povijesni značaj. O kući je najranije pisao Giovanni Kobler još daleke 1896. godine, spominjući je kao kuću biskupa Benzoniya, koju je podigao riječki arhitekt Antonio de Verneda.¹ Radmila Matejčić u svojim razmatranjima barokne arhitekture u Rijeci i Primorju daje povijesnu i umjetničku valorizaciju kuće, osobito ističući njezine urbanističke kvalitete.² Kuća je, naime, položena uz zapadnu stranu trga (sl. 1) i projektirana tako da otvara širu vizuru prema rotondi Sv. Vida, te ujedno formira ugao prema ulici Pod kaštelom, što njezinu izgradnju čini važnom i za urbanizam riječkog Starog grada.

Na prvi dojam, Benzonijska se kuća čini kao skromno zdanje (sl. 2, 3), lišeno nekadašnjih ukrasa i „utonulo” naknadnim povisivanjem razine ulice. Ipak, sagledavanjem njezina prostornog rasporeda, unutrašnjeg uređenja, kao i reprezentativnosti koju je dobila preoblikovanjem pročelja krajem 18. stoljeća, nećemo pogriješiti nazovemo li ju palačom. U kontekstu stambene arhitekture Rijeke tog vremena, ona to doista i jest.

Biskup Giovanni Antonio Benzoni (1693. – 1745.)

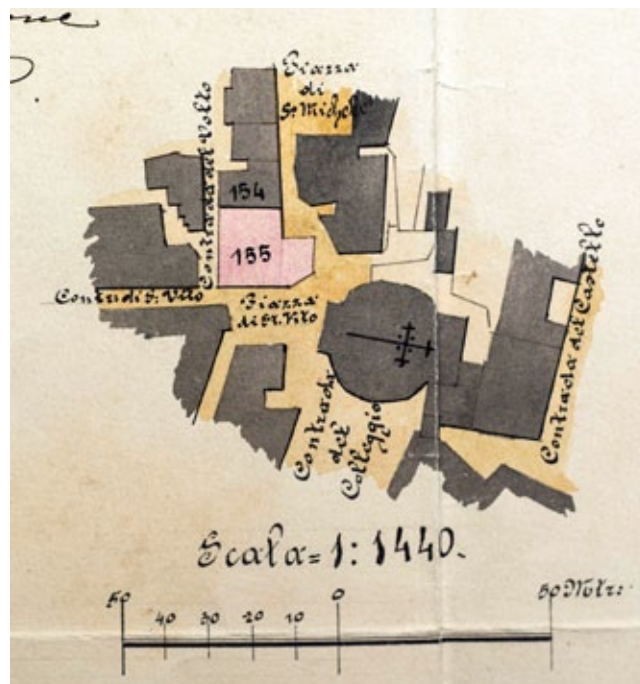
Obitelj Benzoni došla je u Rijeku oko 1650. godine, kada su ondje doselili braća trgovci iz Cremona, Giovanni Battista i Vincenzo. S vremenom su stekli građanstvo, a bili su i prilično imućni. Pripadnici te obitelji, koja je 1720. dobila i plemićki naslov, bili su vrlo ugledni i aktivni u javnim i crkvenim krugovima. Mlađi sin Giovannija Battiste, Felice, rođen 1662., bio je inspektor državnih pomorskih

dobara u Primorju, a istaknuo se i u ratu za španjolsko nasljeđe. Bio je oženjen Orsolom de Marotti, i s njom je imao četiri sina, od kojih je najstariji Giovanni Antonio, koji će postati modruško-senjskim biskupom. Upravo je on bio naručiteljem palače na riječkoj Grivici.³

Giovanni Antonio Benzoni (1693. – 1745.) bio je kanonik u crkvi Uznesenja BDM u Rijeci, potom sudac crkvenog sudišta i glavni vikar Pićanske biskupije, modruški arhiđakon, carski savjetnik u Rimu, a od 1730. biskup Modruško-senjske biskupije.⁴ U vrijeme svojeg biskupovanja povremeno je stanovao u Senju, no najveći dio vremena provodio je u obiteljskoj kući u Rijeci.⁵ Važno je istaknuti da je Benzoni bio poznat po angažmanu na obnovi i uređenju crkava, vjerskoj i općoj izobrazbi, i, premda je potekao iz plemićke obitelji, bio je vrlo skroman čovjek. Umro je 3. prosinca 1745. u Rijeci, a sahranjen je u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije.⁶

Izgradnja palače u prvoj polovini 18. stoljeća

Biskup Benzoni povjerio je, prema Kobleru, projekt izgradnje svoje kuće pokraj crkve Sv. Vida arhitektu Antoniju de Vernedi.⁷ Antonio de Verneda (1693. – 1774.) bio je jedan od najznačajnijih graditelja prve polovine

1. Situacijski nacrt s označenim položajem palače na Trgu Grivica, nekad Piazza San Vito, autor: Francesco Placsek, 1885. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)

Situation plan with the marked position of the palace in Grivica Square, formerly called Piazza San Vito. Author: Francesco Placsek, 1885

2. Palača Benzoni: glavno (istočno) pročelje (foto: N. Vasić, 2016.)
Benzoni Palace, main (east) façade

3. Palača Benzoni: sjeverno pročelje palače (foto: N. Vasić, 2016.)
Benzoni Palace, north façade

5. Glavni portal palače (foto: N. Vasić, 2016.)
Benzoni Palace, main portal

4. Podest stubišta u prvom katu (foto: N. Vasić, 2016.)
Staircase landing on the first floor

18. stoljeća u Rijeci i Primorju. Kao vojni inženjer, vodio je gradnju luke i brodogradilišta u Kraljevici, sudjelovao u izgradnji riječkih Lazareta, a vodio je obnovu i dogradnju gradske vijećnice te zvonika i crkve Sv. Roka. Oženio se Giovannom Benzoni, biskupovom sestrom, s kojom je od tada stalno živio u Rijeci, u kući koju je sam izgradio na Rovu, danas istočnom dijelu Korza.⁸ Ako se uzme da je njihov brak sklopljen 1726. godine, te da je biskup Giovanni Antonio umro 1745. godine, kuća na Grivici morala je biti sagrađena u tom razdoblju od 19 godina. Istraživanjem arhivskih spisa⁹ zasad nije bilo moguće pronaći preciznije podatke o vremenu

6. Južni podrumski ulaz (foto: N. Vasić, 2016.)
Benzoni Palace, entrance to the basement

7. Rešetke od kovanog željeza na prozorima sjevernog pročelja (foto: N. Vasić, 2016.)

Wrought iron grid on the windows of the north façade

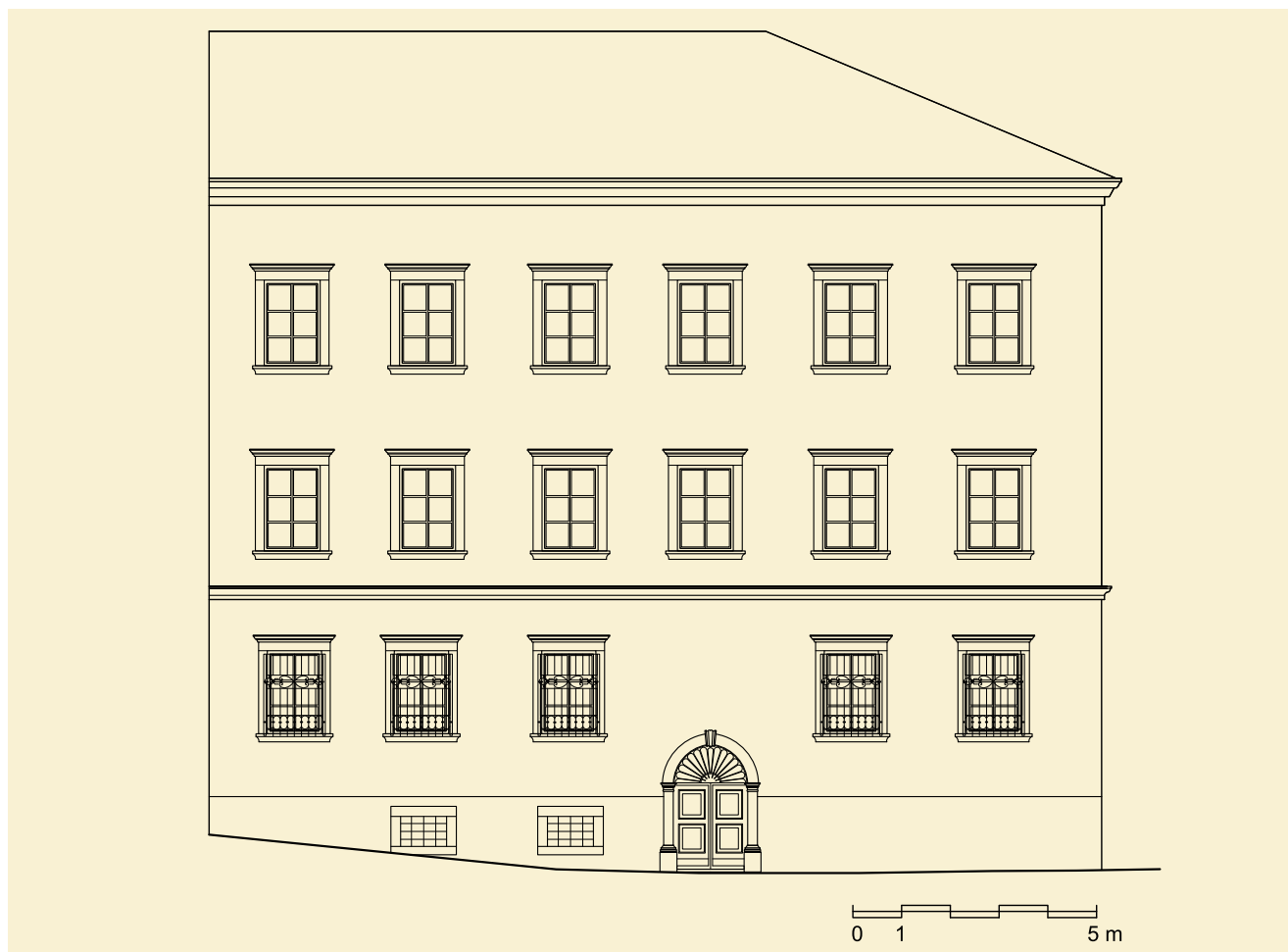
i okolnostima izgradnje pa se u razmatranju moramo osloniti na sekundarne izvore i stanje građevine *in situ*.

Kobler donosi podatak da je Vernedin projekt obuhvatio proširenje kuće prema uličici koja vodi na Trg San Michele,¹⁰ dakle, prema sjeveru. To znači da su neke strukture već tada postojale, no danas ih ipak nije moguće točno identificirati.¹¹ Naknadna prigradnja sjevernog dijela palače vidljiva je u činjenici što se njezin zapadni zid nalazi uz sam rub kamenih okvira prozora sjevernog pročelja (sl. 3). Ipak, na glavnom pročelju, na kojemu gotovo da nema žbuke, ne vidi se jasna okomita reška u građi koja bi ukazivala naknadnu prigradnju čitave pete prozorske osi s juga, kao i šeste i sedme na skošenom dijelu pročelja,¹² pa stoga možemo zaključiti da prigradnja svakako nastaje naknadno u odnosu na sjeverni zid palače, ali je istovremena s njenim istočnim perimetralnim zidom.

8. Prijedlog rekonstrukcije istočnog pročelja palače (izradili: P. Puhmajer, M. Čalušić)

Proposal for the reconstruction of the east façade

9. Prijedlog rekonstrukcije južnog pročelja palače (izradili: P. Puhmajer, M. Čalušić)
Proposal for the reconstruction of the south façade

Verneda je formirao glavno, istočno pročelje prema trgu Grivica, što je moralo biti povezano s gradnjom isusovačke crkve Sv. Vida koja je dovršena netom prije toga,¹³ i kojom je definiran sjeverni obod trga i njegova glavna vizura. Pročelje palače projektirano je sa skošenjem na desnoj, sjeveroistočnoj strani, čime se zasigurno željelo uspostaviti širi pogled prema crkvi te ublažiti skretanje u ulicu Pod kaštelom, u čemu se očituje i Vernedin izvrstan osjećaj za urbanizam. Možemo pretpostaviti da su prvotna pročelja palače bila jednostavna, s nizovima kamenih prozora profiliranih klupčica i ravnih nadstrešnica, koji su većinom sačuvani do danas, a bogatije je mogao biti urešen glavni portal. Pročelja će, međutim, biti preoblikovana krajem 18. stoljeća,¹⁴ o čemu će biti riječi dalje u tekstu.

Tlocrtni raspored i obilježja unutrašnjosti palače također ukazuju na znalacki projekt. Prostor je organiziran oko centralno smještenog velikog stubišta. Ono je dvokrako, konvergentno, a na svakoj etaži ima svođene

podeste s kojih se ulazi u prostorije, kroz dvojna, sučelice postavljena vrata (sl. 4). Skupine prostorija koje na svakom katu čine jedan stan, odraz su karakterističnih rješenja stambenih palača 18. stoljeća, koja će biti značajno prisutna i u riječkoj arhitekturi tog razdoblja.¹⁵

O izvornoj funkciji prostorija teško je govoriti. Svako su se na prvom katu nalazili reprezentativni stambeni prostori, sobe i saloni okrenuti prema trgu, a na drugom katu spavaće sobe i sobe za poslugu.¹⁶ U prizemlju se mogla nalaziti kuhinja i servisne prostorije. Ispod kuće postoji i podrum, vjerojatno izvorno u funkciji skladišta, u koji se ulazi iz bočne ulice Pod voltun.

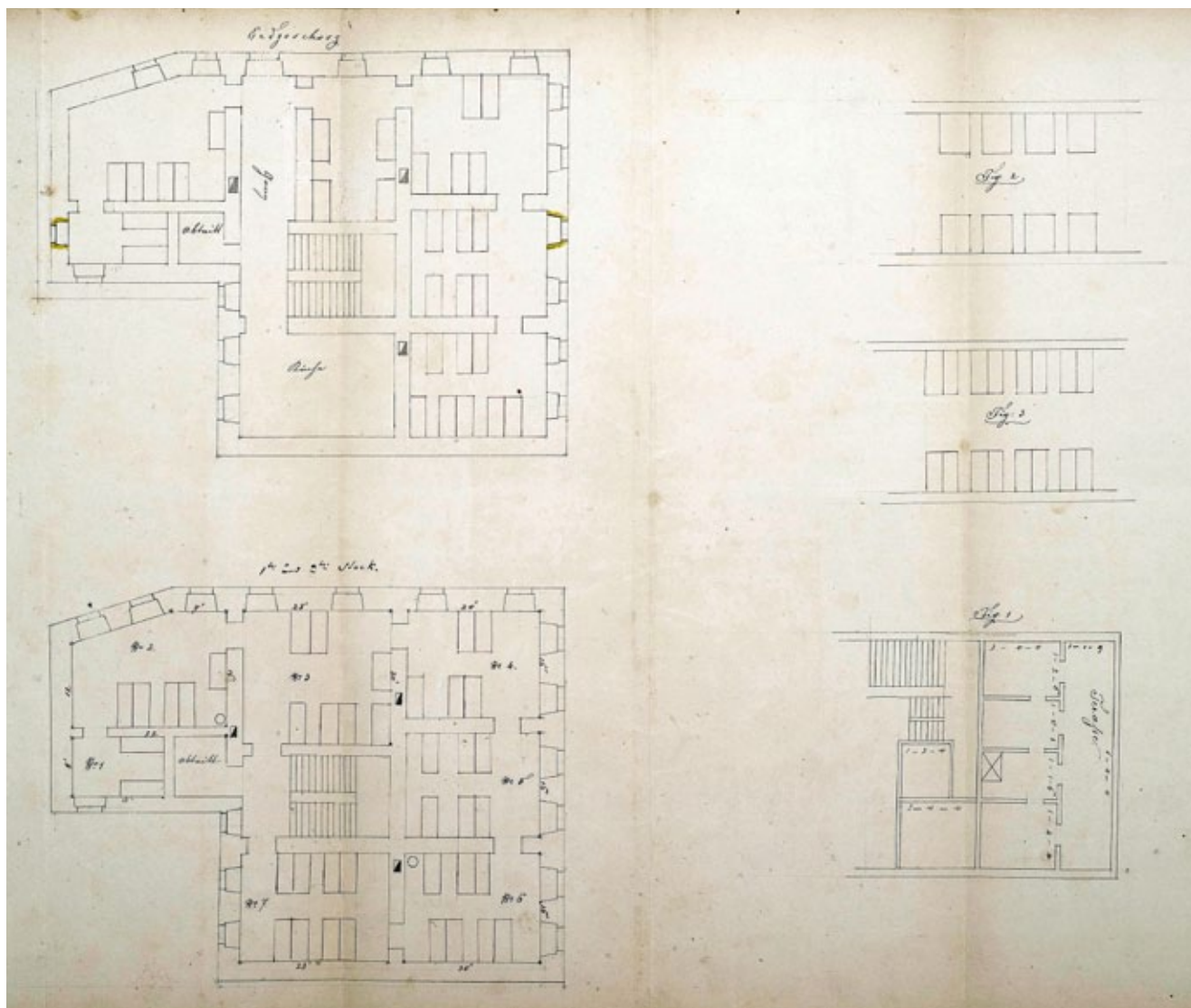
Obnova palače u doba klasicizma koncem 18. stoljeća

Palaču je nakon biskupove smrti naslijedio sin njegova brata, Giulio Benzoni (1732. – 1798.), koji je 1753. postao gradskim vijećnikom.¹⁷ Prema podacima iz Jo-

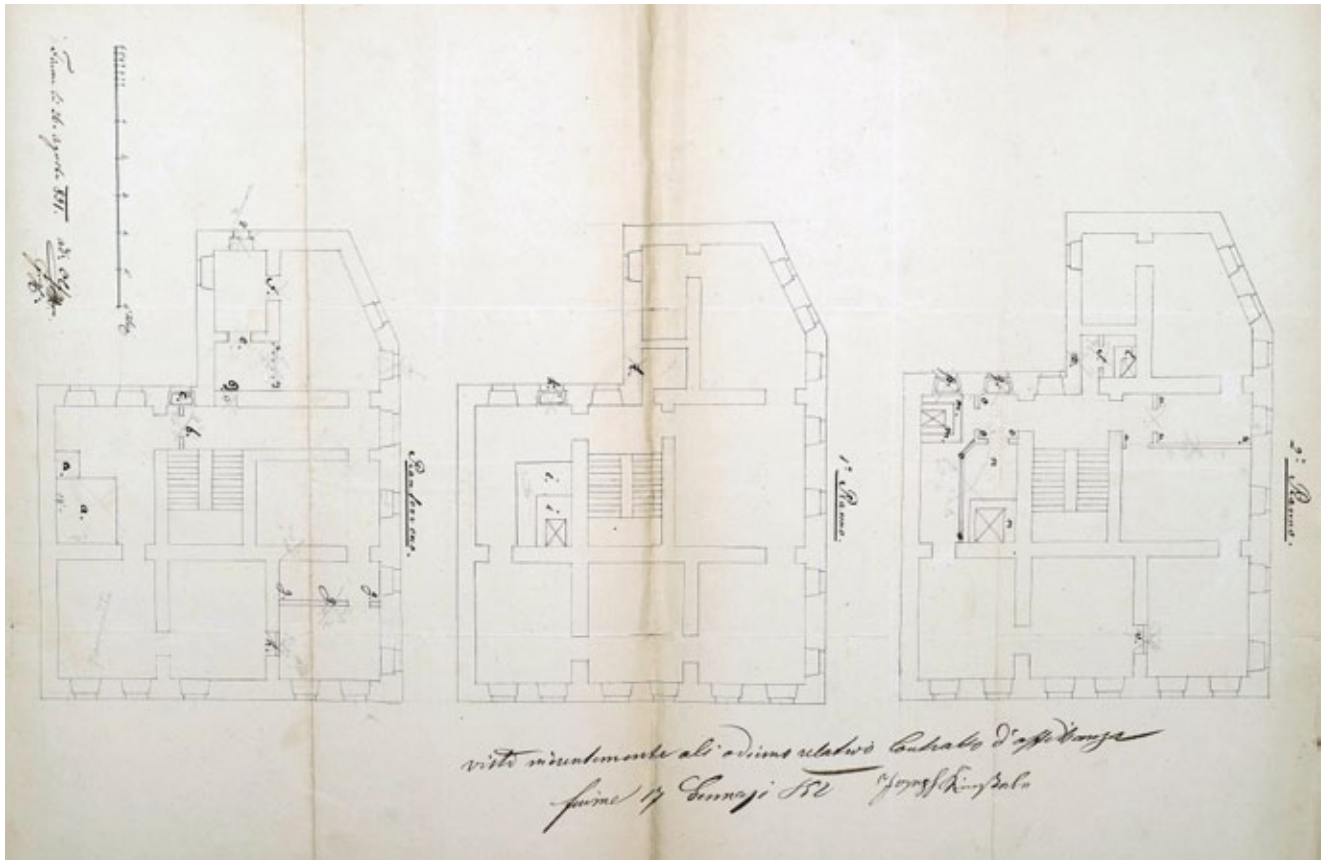
zefinskog katastra iz 1785./87.¹⁸ on je posjedovao više nekretnina u Rijeci, od kojih se jedna nalazila u blizini Kaštela, uz „Weeg nach den Kastel“, što je izgledno upravo palača na Grivici. Poznato je da Giulio 1779. darovao gradu Rijeci obiteljsku knjižnicu koja je sadržavala 900 svezaka, a koja se nalazila u obiteljskoj palači.¹⁹

Krajem 18. stoljeća palača je značajno obnovljena, pri čemu je dobila novo oblikovanje pročelja s klasicističkim elementima koji su i danas njezino glavno obilježje. Glavni akcent pročelja postao je reprezentativni kameni portal s balkonom na prvom katu (sl. 5), a manji balkon izveden je u istoj osi na drugom katu. Glavni portal, povišen na nekoliko stuba, omeđen je dvama toskanskim stupovima, podignutima na visoke postamente, koji nose obrate gređa i hodnu ploču balkona. Vra-

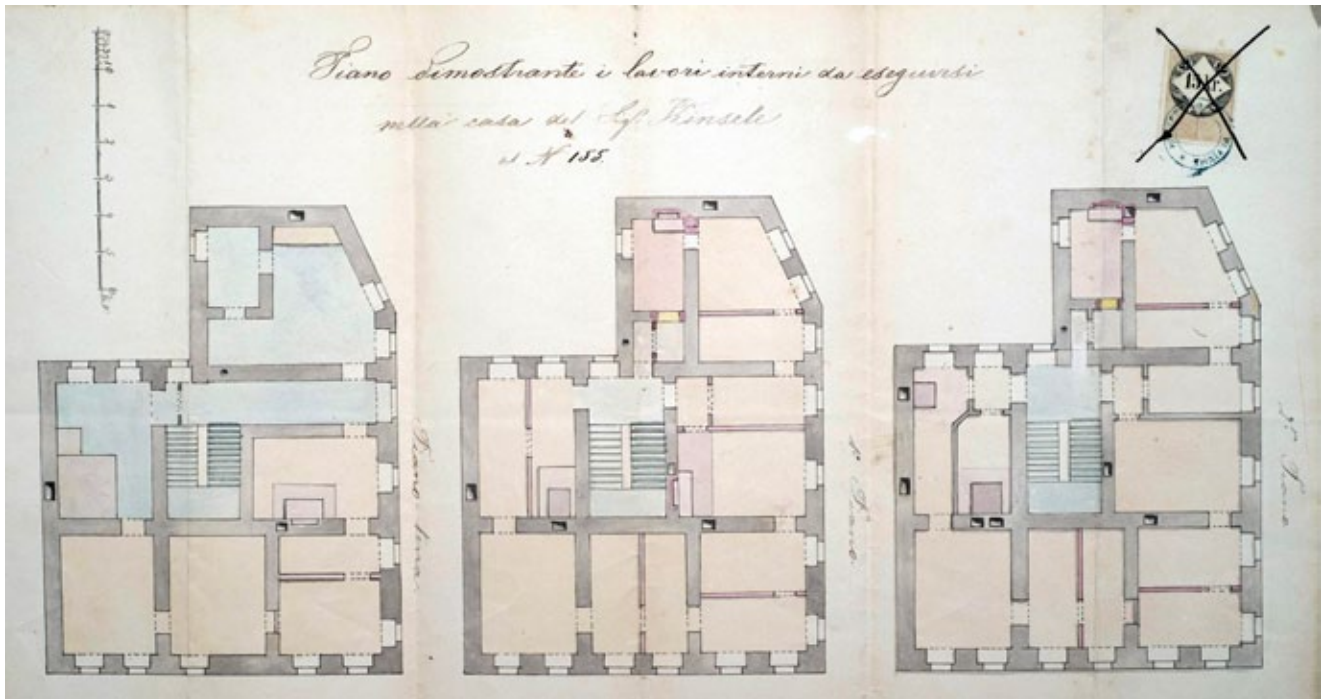
ta balkona imaju višestruko profilirani okvir i kamenu trokutastu nadstrešnicu. Nadstrešnice su imali i svi prozori prvog kata, ali od žbuke, što se vidi po njihovima ostacima (sl. 2), u naizmjeničnom ritmu trokutastih i segmentnih oblika, upravo kakvima ih prikazuje i nacrt iz 1885. godine (sl. 14) i stara fotografija (sl. 15). Sama činjenica da su prozorske nadstrešnice bile od žbuke, a natprozornici i drugi okviri od kamena, govori u prilog tome da su oni naknadno oblikovani na pročelju, jer je ugradnja novih kamenih greda na postojeće, mogla izazvati statičke poremećaje. Kamena trokutasta nadstrešnica nad vratima balkona vjerojatno je izvedena kada je, prilikom prigradnje balkona, nekadašnji prozor probijen u vrata, pa su projektirani potpuno novi kameneri okviri i nadstrešnica. Općenito govoreći, u prilog

10. Shema uređenja palače za smještaj vojske koju je izradila vojna komanda u Rijeci, 1851. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)
Project of the military command in Rijeka for the installation of army barracks, 1851

11. Plan adaptacije palače Benzoni za vojarnu, autor: Adam Olf, 1851. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)
Project for installation of army barracks, design by Adam Olf, 1851

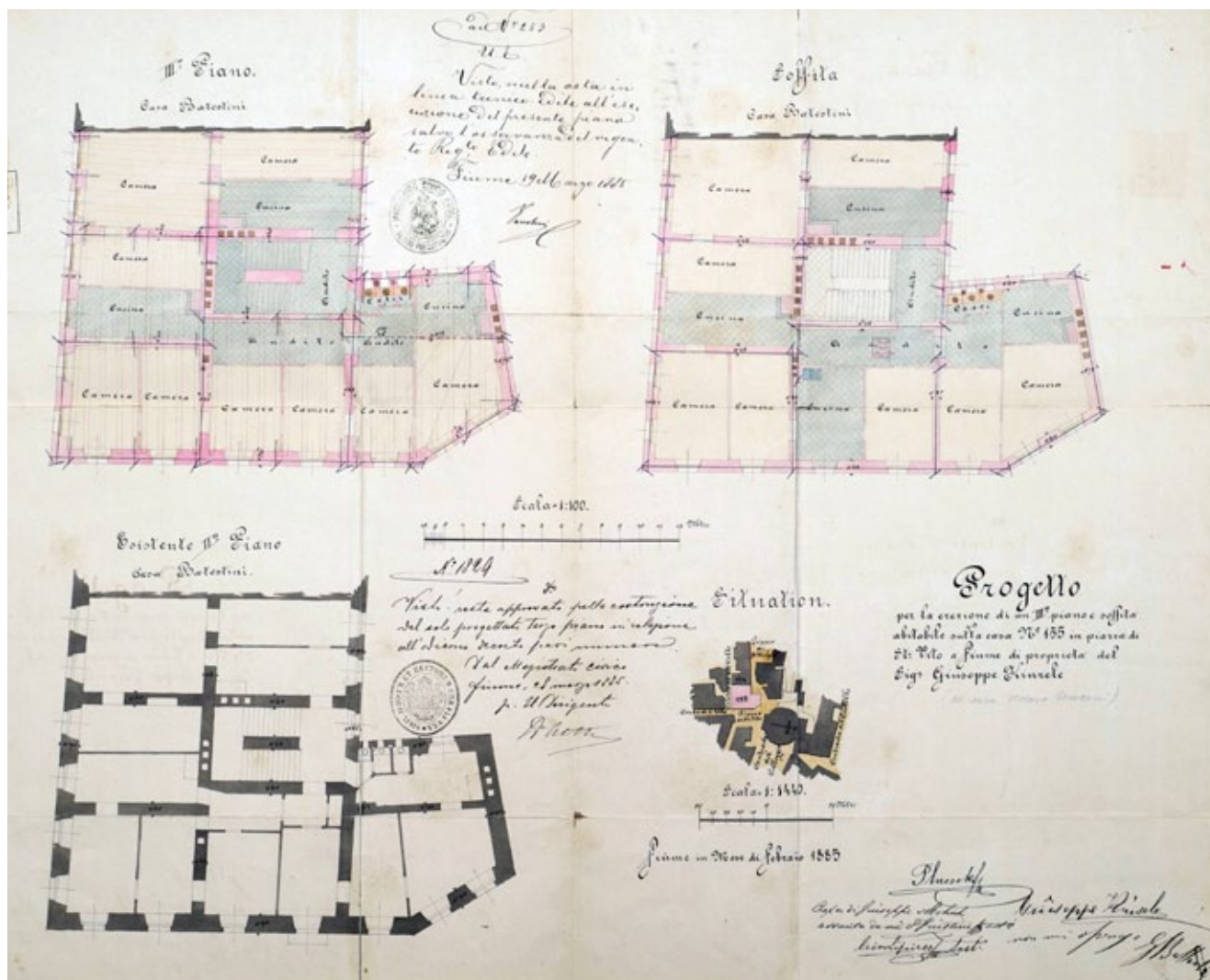
12. Plan preuređenja palače nakon iseljenja vojarnje, autor: Giuseppe Chierigo, 1860. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)
Project for the reconstruction of the palace after the relocation of the army barracks, design by Giuseppe Chierigo, 1860

naknadnoj ugradnji kamenih elemenata u središnjoj osi ide i činjenica da su oni pomalo stisnuti na skućenoj plohi relativno niskih gornjih etaža, tako da nadstrešnica vrata donjeg balkona gotovo dodiruje hodnu ploču gornjeg balkona.²⁰ Dodajmo tome da su kameni elementi ugrađeni i u južno pročelje, gdje se ističe podrumski ulaz koji je riješen kao reprezentativan kameni portal s bočnim dovratnicima profiliranih baza i kapitela te polukružnog nadvratnika s istaknutim zaglavnim kamenom (sl. 6).

U ovoj obnovi, pročelja su dobila iznimno bogato oblikovane elemente od kovanog željeza, ograde balkona na prvom i drugom katu, rešetku u luneti glavnog portala te rešetke na prozorima prizemlja, od kojih je danas sačuvano tek nekoliko na sjevernom pročelju (sl. 7). Rešetke su svakako morale krasiti i glavno, istočno

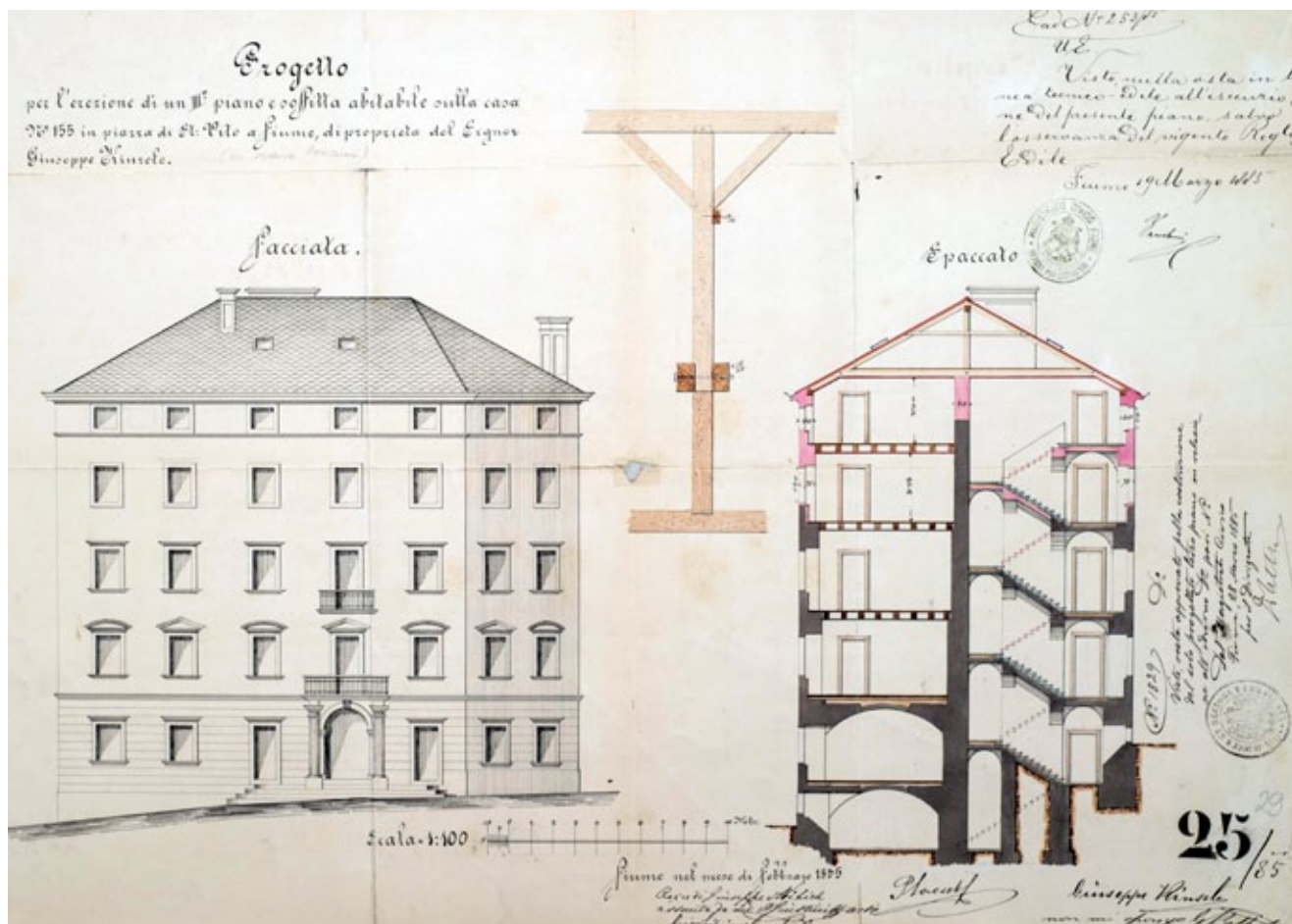
pročelje, u vrijeme kada su se ondje nalazili prozori. Na temelju istraživanja, kao i kasnije nastalih nacрта, o kojima će biti riječi dalje u tekstu,²¹ moguće je rekonstruirati pročelja palače s kraja 18. stoljeća (sl. 8, 9).

Oblikovanje portala s balkonom te prozora s naizmjenično trokutastim i segmentnim nadstrešnicama, rađeno je posve u duhu kasnobaroknog klasicizma, i karakteristično za stambene kuće i palače s kraja 18. i početka 19. stoljeća u Rijeci. Štoviše, na više pročelja nalazimo vrlo slična rješenja, primjerice nadstrešnice na staroj guvernerovoj palači (1780.), palači Wohinz (oko 1783.), Adamić (1785. – 1786.), Vuković (1789. – 1791.) i Bolf (početak 19. st.), dok oblikovanje portala s balkonom, izuzetno slični portalima palača Bašić i Belinić iz oko 1800. godine.²² Ondje su prisutna gotovo identična rješenja tročtvrtniski istaknutih stupova,

13. Plan nadogradnje palače, tlocrti drugog i trećeg kata te potkrovlja, autor: Francesco Placek, 1885. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)

Project for an enlargement of the palace with floor plans of the third and fourth stories and the attic, design by Francesco Placek, 1885

14. Plan nadogradnje palače, glavno pročelje i presjek, autor: Francesco Placsek, 1885. (izvor: Državni arhiv u Rijeci)
 Project for an enlargement of the palace with the main façade and the cross-section, design by Francesco Placsek, 1885

podignutih na postamente, koji pridržavaju balkon te omeđuju portalni otvor s dovratnicima naglašenih kapitela i profiliranim polukružnim nadvratnikom. Starom guvernerovom palačom, a posebno palačom Wohinz, kojima je započela izgradnja Korza, uspostavljena su paradigmatička rješenja pročelja u riječkoj stambenoj arhitekturi, čije su primjere slijedile brojne kasnije palače i kuće. Stoga današnje oblikovanje pročelja Benzonijeve palače možemo datirati u posljednja dva desetljeća 18. stoljeća. U to ju je vrijeme posjedovao Giulio Benzoni, pa vjerujemo da je upravo on bio obnovitelj palače u klasicističkom stilu.

Prenamjene i obnove palače u 19. stoljeću

Giulio Benzoni bio je oženjen Annom Raffaelis, s kojom je imao petero djece. Njegov sin Francesco Saverio, također gradski vijećnik, postao je vlasnikom palače 1814. godine, ali su već 1816. njegove sestre Ma-

ria Lodovica i Ana otkupile njegov dio i postale jedine nasljednice.²³ Nije poznato što se događalo s palačom idućih desetljeća. Kobler kaže da je u njoj 1841. uspostavljeno sirotište, koje se ondje vjerojatno nalazilo do 1847. kada je za sirotište izgrađena nova zgrada.²⁴

U drugoj polovici 19. stoljeća, palača je u vlasništvu obitelji Kinsele. Godine 1851. Giuseppe Kinsele iznajmljuje ju gradskom magistratu kako bi se ondje smjestila vojska, o čemu je sačuvana arhivska dokumentacija.²⁵ Vojne su vlasti izradile projektni program korištenja prostora i shemu s oznakama na kojoj se vidi planirani raspored kreveta u vojarni (sl. 10).²⁶ Adaptaciju je vodio gradski inženjer Adam Olf, koji je na nacrtu zabilježio planirano uklanjanje nekih pregradnih zidova i peći (sl. 11),²⁷ a u pratećim dokumentima i skidanje stolarije te njenu pohranu na tavan.

Kinselin najamni ugovor produživao se sve do 1860. godine, kada je magistrat poduzeo radove obnove kako bi se kuća vratila u „prvobitno stanje”.²⁸ Ova je adaptacija rađena prema planu inženjera Giuseppea Chierega 1860.,

15. Fotografija trga i crkve sv. Vida s kraja 19. st. na kojoj se nazire detalj palače Benzoni s lijeve strane (izvor: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Kulturno-povijesni odjel, Zbirka razglednica)

St Vitus' church and Grivica Square on a 19th-century postcard, with a detail of the Benzoni Palace on the left

a izvedeni su novi podovi, ponovno su izgrađene peći i uspostavljena vrata.²⁹ Sačuvan je i nacrt s naznačenim intervencijama (sl. 12),³⁰ na kojemu se također vidi i planirano podizanje novih pregradnih zidova, a zanimljiva je jasna distinkcija tzv. „hladnih” podova plavom bojom, dakle onih koji su izvedeni u kamenu, i „toplih” podova žutom bojom, na kojima su drvene daske ili parketi. Spis koji se nalazi uz nacrt, neizravno govori da je tom prigodom rađena i obnova pročelja. Prema uputama vlasnika Kinsele, postavljeni su novi žljebovi, a pročelje je oličeno svjetlosmeđom bojom.³¹

Dvadesetak godina kasnije, Kinsele su planirali na kući nadograditi još dva kata, o čemu svjedoči sačuvani projekt arhitekta Francesca Placseka iz 1885. godine (sl. 13, 14).³² Projekt se sastoji od tlocrta postojećeg stanja drugog kata te dviju planiranih gornjih etaža, točnije trećeg kata i visokog potkrovlja, kao i planiranog izgleda novog pročelja i presjeka kroz kuću. Na gornjim etaža-

ma bili su predviđeni manji stanovi (sl. 13), svaki s kuhinjom, po čemu zaključujemo da su oni bili namijenjeni iznajmljivanju. Iako do nadogradnje nikad nije došlo, projekt je važan za poznavanje izgleda pojedinih izvornih detalja građevine.

U doba Kinsele bilo je svakako izvedeno preoblikovanje prizemlja, koje je dobilo stiliziranu rustiku u žbuci³³ te, umjesto prozora u prizemlju, još vidljivih na nacrtu iz 1860., ulaze u dućane. Kod dva ulaza s obje strane glavnog portala, po okvirima se čini da su prvotni kameni prozori produljeni u vrata, a bilo je prošireno i prilazno stubište sa svake strane, kako bi im se moglo pristupiti. Takvu situaciju pokazuju i stare fotografije (sl. 15). Još kasnije, na prijelazu u 20. stoljeće, i drugi otvori prizemlja na istočnom pročelju, uz dva na južnom, probijeni su u ulaze, te su dobili jednostavne žbukane okvire s naglašenim zaglavnicima, koji su sačuvani do danas.³⁴ U nekom je vremenu došlo

i do povišenja hodne razine trga, pri čemu su dijelom uklonjene i stube ispred glavnog ulaza.³⁵

Dokad su Kinsele posjedovali palaču, nije nam poznato. U popisu kuća iz 1889. četiri su vlasnika kuće na *Piazza San Vito* br. 1: Giacomo, Giuseppe, Maria i Renata.³⁶ Možemo pretpostaviti da je tijekom 20. stoljeća došlo do prodaje pojedinih dijelova drugim vlasnicima, a time i adaptacija stanova u unutrašnjosti, kao i pročelja, odnosno njihove daljnje degradacije.³⁷

Zaključak

Sumirajući dosad istraženu povijest palače, temeljem raspoloživih povijesnih izvora koji ukazuju na okolnosti izgradnje i obnova u ranijem razdoblju njezina postojanja, ali i kasnije, u 19. stoljeću, nastojali smo odrediti osnovne faze izgradnje te istaknuti najvrednije prostorne, oblikovne i stilske elemente, koji se unatoč oronulom stanju palače, još uvijek mogu raspoznati.

Prvotna izgradnja za biskupa Benzoniya, prema projektu arhitekta Vernede, značila je formiranje današnjeg volumena, vjerojatno s ukorporiranim ranijim strukturama. Vernedin se projekt odlikuje ne samo izvrsnim urbanističkim rješenjem uz zapadni obod trga ispred crkve Sv. Vida, već i unutrašnjom organizacijom

koja je vješto riješena formiranjem skupina prostorija na svakoj etaži oko središnjeg stubišta, čime je stvoren udoban stambeni prostor. U obnovi krajem 18. stoljeća, u doba Giulija Benzoniya, palača dobiva klasicističko oblikovanje pročelja s reprezentativnim portalom, dva balkonima i bogatom opremom od kovanog željeza, što je u osnovi definiralo njezin današnji izgled.

Projekti iz druge polovice 19. stoljeća, kojima je palača adaptirana, prvo za sirotište, zatim za vojarnu, a kasnije i za najam stanova, govore kako ni Benzoniyeva palača nije bila iznimka u općem trendu pretvaranja plemićkih rezidencija u građanske stanove ili efemerne javne zgrade. Nadograđivanja kuća i palača u riječkom Starom gradu i oko njega, bila su izrazito učestala, s obzirom na gustu izgrađenost te nije bilo mogućnosti za velike urbanističke zahvate. Upravo je sretna okolnost da jedna takva planirana nadogradnja na Benzoniyevoj palači nikad nije izvedena, jer se time očuvao njezin izvorni volumen i oblikovanje. Treba ipak reći da su u riječkom Starom gradu brojne kuće uništene u vremenu nakon toga, bombardiranjem u Drugom svjetskom ratu, a još i više nemarom u drugoj polovici 20. stoljeća pa se Benzoniyeva palača danas ističe kao rijetko dobro sačuvan primjer stambene arhitekture 18. stoljeća te stoga zaslužuje potpunu stručnu i znanstvenu valorizaciju, a u budućnosti i primjerenu obnovu.

Bilješke

¹ GIOVANNI KOBLER, *Storia della liburnica città di Fiume*, vol. 3, Fiume, 1896., 147, 190.

² RADMILA MATEJČIĆ, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, u: *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., 420-422; RADMILA MATEJČIĆ, *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, Rijeka, 1989., 122.

³ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 147.

⁴ VINCENZO TOMSICH, *Notizie storiche sulla città di Fiume cronologicamente svolte*, Fiume, 1886., 183-185; GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 147, MILE BOGOVIĆ, Senjska katedrala u biskupskim izvješćima za Rim i u postupcima za biskupska imenovanja, *Senjski zbornik*, 22 (1995.), 81-94, 89-

90; GIACINTO LASZY, *Fiume tra storia e leggenda – cronache fiumane d'altri tempi*, Rijeka, 1998., 17-18; JOSIP BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić-Zagreb, 2002., 9-17; MILE BOGOVIĆ prir., *Senjsko-Modruška ili Krbavska biskupija, Izvješća biskupa Svetoj Stolici*, Zagreb, 2003., 72-73.

⁵ Biskupska kuća u Senju bila je trošna i biskupi su nerijetko izbjegavali ondje boraviti. Sam Benzoni piše da tamo nije imao ni zgodnog mjesta za šetnju ni uvjeta za potrebni odmor. U Senju je boravio u korizmno doba i na najveće blagdane. JOSIP BURIĆ (bilj. 4), 15; MILE BOGOVIĆ (bilj. 4, 2003), 176.

- ⁶ JOSIP BURČIĆ (bilj. 4), 16. Nadgrobnu ploču postavio je biskupov brat Giovanni Stefano.
- ⁷ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 147, 190. Vidi i: RADMILA MATEJČIĆ, Monolog na trgu Grivici: prethodnica i prihvaćanje baroka u Rijeci, *Dometi*, 5 (1974.), 1-24; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1982.), 420-422; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1989.), 122; GIACINTO LASZY (bilj. 4), 17-18. Kod Koblera nalazimo i podatak da je neku kuću nasuprot Sv. Vida izgradio Giuseppe Minoli (1670. – 1768.), no za tu kuću navodi i da ju je kasnije, 1806. posjedovao trgovac Vincenzo Thiepolo, a od 1814. Francesco Saverio de Benzoni. Obitelji Benzoni i Minoli bile su rodbinski povezane ženidbama s Marottima, no kuća koju je gradio Giuseppe, s obzirom na vrijeme njegovog življenja, nije mogla Benzonijevima doći kao dio miraza majke biskupa Giovannija Antonija. Zanimljivo je pak da se Orsola, kći Nicolòda Marottija kod Koblera uopće ne navodi u podacima o obitelji Marotti. Usp. GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 171.
- ⁸ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 190. O Antoniju Vernedi vidi i: RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1982.), 420-422, 479; DANILO KLEN ur., *Povijest Rijeke*, Rijeka, 1988., 154-155; RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1989.), 81, 122, 145, 176, 384 i 402; MARIJAN BRADANOVIĆ, Riječki lazareti u: *Riječka luka: povijest, izgradnja, promet* (ur. Ervin Dubrović), Rijeka, 2001., 89-106; te vezano uz urbanističke zahvate RASTKO SCHWALBA, Barokizacija Rijeke i udio inženjera A. Verne de u njenoj urbanizaciji, *Novi Kamov*, 4 (2004.), 93-116.
- ⁹ Pregledani su dokumenti kojima se služio i Kobler, zapisnici sjednica gradskog magistrata za razdoblje od 1726. do 1745., kao i repertorij svih spisa gradskog magistrata. HR-DARI-32, Knjiga zapisnika za godine 1682. – 1762. i *Repertorio degli atti esistenti nella cancelleria della città di Fiume ab anno 1576 usque ad annum 1777 inclusivo*. Također su pregledani i sačuvani notarski spisi iz 18. stoljeća, HR-DARI, PR 43, te oporuke, HR-DARI-494, PR 8, kutije 360 i 361.
- ¹⁰ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 147.
- ¹¹ Primjerice, na južnom je pročelju vidljiva reška u građi cijelom visinom zida između treće i četvrte prozorske osi s istoka, koja govori u prilog korištenju ranijih struktura. Iako te strukture izgledno datiraju u vrijeme ranog novog vijeka, moguće je da su građene na starijim ostacima. Usp. NINO NOVAK, *Izvjestaj sa zaštitnih i konzervatorskih istraživanja na lokaciji Trg pod kaštelom 5 u riječkom Starom gradu*, Rijeka, 1995. (izvjestaj br. 286, KO Rijeka); NINO NOVAK, La topografia archeologica della cittavecchia di Fiume, *Atti centro di ricerche storiche – Rovigno*, 35 (1995.), 387-421.; JOSIP VIŠNJIĆ, Antička arhitektura, u: *Tarsatički principij – kasnoantičko vojno zapovjedništvo* (ur. Luka Bekić, N. Radić Štivić), Rijeka, 2009., 35-68, 48.
- ¹² Treba s oprezom ipak konstatirati da takve reške često izostaju u građi zida od lomljenog kamena, upravo zbog nepravilnih oblika kamena i sljubnica, pa njihov izostanak ne znači nužno da se naknadna prigradnja nije dogodila, već može značiti i da je prilikom izvođenja razgrađen ugao kuće te formiran pravilan vez s građom novog dijela pročelja.
- ¹³ Crkva Sv. Vida dovršava se oko 1725. godine. RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1982.), 422, 475.
- ¹⁴ Radmila Matejčić držala je da oblikovanje današnjeg glavnog pročelja potječe iz Vernedina vremena. RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 2, 1982.), 422.
- ¹⁵ PETAR PUHMAJER – KRASANKA MAJER JURIŠIĆ, Reprezentativna stambena arhitektura Rijeke u drugoj polovici 18. i početkom 19. stoljeća, u: *Klasicizam u Hrvatskoj. Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Institut za povijest umjetnosti (ur. Irena Kraševac), Zagreb, 2016., 127-146.
- ¹⁶ Mjestimično je sačuvana stara stolarija vrata i oplata vratnih niša, međutim, može se općenito pretpostaviti da je kuća bila bogato opremljena. O unutrašnjem uređenju tipične riječke kuće 18. stoljeća piše: RICCARDO GIGANTE, Arredamento di una casa borghese fiumana del Settecento, u: *La vedetta d'Italia*, Rijeka, 23. ožujka 1945., 2.
- ¹⁷ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 148. Uz kuću kod Sv. Vida, Giulio je od strica u nasljedstvo dobio i vinograd kod crkve S. Andrea, a imao je i jedan vinograd i kuću „kod Hrasta”.
- ¹⁸ IVAN ERCEG, *Jozefinski katastar grada Rijeke i njegove uže okolice (1785/87)*, knjiga I., Zagreb, 1998., 68, 126.
- ¹⁹ HR-DARI-32, kutija 5, Donazione della Sua libreria al Pubblico di Fiume dall'Assessore Guberniale de Benzoni, 26. listopada 1779. (...)io offrivo in dono a questo Magnifico Pubblico tutta la mia Libreria di non indifferente Valore, ereditata dal mio defunto Zio Vescovo di Segna, e dal mio quondam Genitore di Sua Cesarea Reg.a Maestà fù Consigliere Commerciale, ed ora altresì stata in appresso aumentata dall'altro mio Zio ExGesuvita fù Procuratore Generale in Roma dell'Assistenza di Germania, qual Libreria amontera di presente a 900 Volumi incirca; (...) Donacija se spominje i u knjizi zapisnika sjednica gradskog magistrata (HR-DARI-32, knjiga I-138, str. 423), a navode ju i: GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 148; VINCENZO TOMSICH (bilj. 4), 184; THEODOR DE CANZIANI JAKŠIĆ, Začeci javnog knjižničarstva u Rijeci, u: *Temelji moderne Rijeke 1780. – 1830., Gospodarski i društveni život*, (prir. Ervin Dubrović), Rijeka, 2006., 101-114, 104.
- ²⁰ U to je vrijeme možda ugrađen i kameni reljef ispod prozora u drugoj osi s juga na prvom katu. Reljef ima oblik romba, a prikazuje stilizirani muški lik s dugom bradom i kosom, uokviren naturalističkim lisnatim ornamentom. Prema stilskim odlikama, vjerujemo da je riječ o kiparskom radu starijem od 17. stoljeća.
- ²¹ U Državnom arhivu u Rijeci pronađeno je nekoliko nacрта za obnovu palače iz sredine i druge polovice 19. stoljeća, a snimak stanja pročelja iz 1967. s izvanredno dobro prikazanim detaljima čuva se u Konzervatorskom odjelu u Rijeci. IGOR EMILI i sur., *Riječki Stari grad. Prijedlog uređenja. Prostorni plan*, Građevno-projektzni zavod, Rijeka, 1967., 59, 62-67.
- ²² PETAR PUHMAJER - KRASANKA MAJER JURIŠIĆ (bilj. 15), 138-139.
- ²³ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 148.
- ²⁴ GIOVANNI KOBLER (bilj. 1), sv. 3, 38, 223.
- ²⁵ HR-DARI-32, kut. 479/1, *All'Inclito Consiglio Administrativo di Fiume. La Commissione incaricata dell'inquartieramento militare nella Casa fù Benzoni*, 10. prosinca 1851.
- ²⁶ HR-DARI-32, kut. 479/1, dopis vojne komande gradskom magistratu, spisi 3 i 4, 6. kolovoz 1851.
- ²⁷ HR-DARI-32, kut. 479/1, spisi 67 i 8, 26. kolovoz 1851.

- ²⁸ HR-DARI-32, kut. 479/1, dopisi od 15. ožujka 1860. i 26. svibnja 1860.
- ²⁹ Spominje se ponovna izgradnja peći u sjeverozapadnoj prostoriji prizemlja te u prostoriji lijevo (južno) od glavnog ulaza, podove koje na svim katovima treba izvesti onakvima kakvi su bili prije, vraćanje vrata u prvoj prostoriji desno od glavnog ulaza. Navodi se također vraćanje ormara u niše prozora na sjevernom zidu u prvom i drugom katu. HR-DARI-32, kut. 479/1, *Calcolo della spesa per i lavori da eseguirsi onde rimettere la casa del Sig. Giuseppe Kinsele allo stato primitivo quando venne affittata per uso di caserma*, 15. ožujak 1860.
- ³⁰ HR-DARI-32, Izdvojeni nacrti, kut. 477/1-488(2), br. 914/860, **Piano dimonstrante i lavori interni da eseguirsi nella casa del Sig. Kinsele al N. 155*.
- ³¹ *Avendo il devoto sottoscritto da fare alcuni lavori interni nella propria casa sita presso S. Vito al No. 155 e finora serviente ad uso di Caserma (...) il premesso di mettere la gorna al tetto e dare una tinta caffè chiaro alla facciata, il che servirà pure di ornamento in quel punto della città tanto frequentato da cittadini e dai forestieri che vanni a visitare la chiesa di S. Vito*. HR-DARI-32, Izdvojeni nacrti, kutija 478/3, br. 914/860, pismo Giuseppea Kinsele gradskom magistratu od 7. travnja 1860.
- ³² HR-DARI-57, Tehnički ured grada Rijeke, kut. 122, spis 25/2/1885. Isti arhitekt projektirao je kuću na adresi Školjić 2 (1880.) i kuću u ul. Ive Marinkovića 5 (1887.). HR-DARI-57, Tehnički ured grada Rijeke, kut. 126, spisi 117/1887., 127/1887.
- ³³ Rustika na pročelju vidi se na nekoliko starih fotografija s prikazom crkve Sv. Vida. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, KPO-ZR 93 i KPO-ZR 1207.
- ³⁴ Takvo se oblikovanje prizemlja, s rustikom i ravnim nadstrešnicama sa zaglavnim kamenovima, nalazilo i u prizemlju palače Adamić (Fiumara 13), koje je oblikovao gore spomenuti arhitekt Chierogo prilikom nadogradnje palače za gimnaziju. Usp. PETAR PUHMAJER – KRASANKA MAJER JURIŠIĆ (bilj. 15), 137, 146. Fotografija palače Adamić nakon nadogradnje čuva se u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja, Zbirka razglednica, KPO-ZR 217.
- ³⁵ Dodajmo još tome i podatak da se prizemlje susjedne kuće, čije je glavno pročelje okrenuto na ulicu Pod kaštelom, nalazi u razini prvog kata palače Benzoni. Prema nekim podacima ta visina odgovara antičkim strukturama utvrđenim u tom dijelu riječkog Starog grada. JOSIP VIŠNJIĆ (bilj. 11), 48.
- ³⁶ HR-DARI-341, Zemljišno-knjižni ured grada Rijeke, *Fiume Város. Hâszsâm Jegyzék / Fiume Città. Elenco dei numeri di casa 1889. Compilato da Edoardo Suara geometra*, 64.
- ³⁷ Najradikalniji je zahvat izgradnja tavanskog stana nad južnim dijelom kuće s uzdignutim volumenom krovšta.

Summary

Benzoni Palace – An Example of 18th-Century Residential Architecture in Rijeka's Old Town

In the analysis of the construction history of the palace, by reading the available historical sources and defining its main architectural characteristics, the authors have sought to determine the main phases of its construction and the most valuable aspects of its design and style, which are still discernible despite the derelict state of the building. The palace was built for Bishop Giovanni Antonio Benzoni and designed by architect Antonio Verneda at a time between 1726 and 1745, probably incorporating some earlier structures. Verneda's design is not only perfectly positioned in terms of urban planning, as the palace is located along the western edge of the square, in front of St. Vitus' church, but also has an excellent spatial organization, with rooms grouped around a central staircase, thus creating a comfortable living space, especially in the first floor, the *piano nobile*. In the late 18th century, the palace was owned by Giulio Benzoni, the bishop's nephew, who had the facade redesigned in the neo-classicist style by adding a markable stone portal, two balconies,

and rich decoration in wrought iron. Renovations carried out during the second half of the 19th century – first its transformation into an orphanage, then into army barracks, and eventually into a rental apartment building – show that Benzoni's palace was not an exception in the overall conversion of aristocratic residences into apartment blocks or ephemeral public buildings. Such alterations of houses and palaces were very common in Rijeka's historical centre, as its dense urban texture did not allow for major urban interventions. Fortunately, Benzoni's palace has not suffered alteration to such extent and so its structure has largely been preserved. It should also be noted that many houses in Rijeka's historical centre were damaged by bombing in World War II, and even more through neglect in the second half of the 20th century. The Benzoni Palace, therefore, remains an exceptional example of preserved residential architecture from the 18th century, and deserves a thorough professional and scholarly assessment, as well as an appropriate restoration in the future.